

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Journal of Sakarya University Faculty of Theology

ISSN: 2146-9806 | e-ISSN: 1304-6535

Cilt/Volume: 22, Sayı/Issue: 41, Yıl/Year: 2020 (Haziran/June)

Yeniden Yorumlanan Medeniyet: Mordecai M. Kaplan ve Yahudilik

Reinterpreted Civilization: Mordecai M. Kaplan and Judaism

Yunus Kaymaz

Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi Ana Bilim Dalı –
Res. Asst., Sakarya University, Faculty of Theology, Department of History of Religions.

ykaymaz@sakarya.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-7270-3571>

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi/Date Received: 01/01/2020

Kabul Tarihi/Date Accepted: 09/04/2020

Yayın Tarihi/Date Published: 15/06/2020

Atıf/Citation: Kaymaz, Yusuf. "Yeniden Yorumlanan Medeniyet: Mordecai M. Kaplan ve Yahudilik". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22/41 (2020): 29-56.
<https://doi.org/10.17335/sakaifd.668906>

İntihal: Bu makale, *iThenticate* yazılımı ile taranmış ve intihal tespit edilmemiştir.
Plagiarism: This article has been scanned by *iThenticate* and no plagiarism detected.

Copyright © Published by Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi – Sakarya University Faculty of Theology, Sakarya/Turkey.

Yeniden Yorumlanan Medeniyet: Mordecai M. Kaplan ve Yahudilik

Öz

1881’de Litvanya’da dünyaya gelen Mordecai M. Kaplan ailesi henüz o çocukken Amerika’ya göç ettiğiinden eğitimi büyük oranda burada tamamlamıştır. Zaman zaman Amerika’daki Ortodoks Yahudi mezhebine bağlı bazı cemaatlerde bulunmuşsa da büyük oranda Muhafazakâr cemaat içerisinde yetişmiş ve uzun yıllar bu cemaate bağlı kurumlarda eğitici görevi yapmıştır. Kaplan’ın, Yahudiliği, geleneksel tanımdan farklı olarak her çağda yeniden yorumlanması gereken bir medeniyet biçiminde tasvir etmesi onun düşüncelerinin temel çekirdeğini oluşturmuştur. Bu temel ön kabul, Kaplan’ın Yahudi kimliğinden Tanrı düşüncesine, *Halaka*’dan Torah hakkındaki fikirlerine kadar birçok düşüncesini şekillendirmiştir. Kaplan’ın Yahudi kimliğini medeniyet olgusu ile ilişkilendirmesi onun modern İsrail Devleti’ne karşı müspet tavrını belirlediği gibi, Rabbani Yahudiliğin aşkın Tanrı anlayışının aksine Tanrıyı kurtuluşu temin eden ve ancak etkileriyle anlaşılabilen bir güç biçiminde düşünmesine de sebep olmuştur. Yahudi mirası, medeniyetin hafızası olduğu için çok değerli olsa da bu miras mevcut döneme göre yeniden inşa edilmeli ve o çağın insanına anlamlı kılınmalıdır. Biz bu çalışmamızda Kaplan’ın bu düşüncelerini irdeleyecek ardından bu radikal fikirlerin, Yeniden Yapılanmacılık adındaki mezhebe nasıl dönüştüğü hususuna bakacağız. **Anahtar Kelimeler:** Dinler Tarihi, Mordecai M. Kaplan, Yeniden Yapılanmacı Yahudilik, Yahudi Medeniyeti, Amerika Yahudileri.

Reinterpreted Civilization: Mordecai M. Kaplan and Judaism

Abstract

Mordecai M. Kaplan born in Lithuania in 1881. His family immigrated to the United States when he was a child, so completed his education there largely. Although Kaplan was attend some of the congregations of the American Orthodox Jewish sect occasionally, he grew up mostly in the Conservative community and worked as an educator in the institutions affiliated with this community for many years. Unlike the traditional definition, Kaplan's description of Judaism as a civilization and his idea of this civilization must be reinterpreted in every age constituted the core of his ideas. This basic presupposition shaped Kaplan's many ideas from Jewish identity to the idea of God, from *Halaka* to his ideas about Torah. Kaplan's association of Jewish identity with the civilization determined his positive attitude towards the modern State of Israel, likewise, in contrast to Rabbani Judaism's understanding of transcendental God, Kaplan believe in God as a force that provided salvation. Jewish heritage is the memory of civilization, but it must be reconstructed according to the current period and made meaningful to the people of that age. In this research, we will examine these ideas of Kaplan and then we will look at how these radical ideas turned into a sect called Reconstructionist Judaism.

[You may find an extended abstract of this article after the bibliography.]

Keywords: History of Religions, Mordecai M. Kaplan, Reconstructionist Judaism, Jewish Civilization, American Jews.

Giriş

Yahudilerin yüzyıllardır kendi topraklarının ya da kendilerine “vadedilen” toprakların dışında yaşamaları, onları daima teolojik ve sosyokültürel bir değişim ve dönüşüme zorlamıştır. I. Mabedin yıkılıp Yahudilerin sürgüne gönderilmeleri onları tapınak merkezli bir yaşamdan Kutsal Kitap odaklı yeni bir Yahudilik yorumuna sevk etmesi gibi tarihte birçok kırılma, onları az ya da çok bir değişime zorlamıştır. Yahudi toplumunun, yaşadığı çağa ve coğrafyaya göre sistemli ve planlı olmasa da realitede yaşadığı bu dönüşüm doğal bir süreç olarak kabul edilebilir.

18 ve 19. yüzyıllarda Avrupa'nın politik, dini, sosyal ve iktisadi yapısını derinden etkileyen Aydınlanma çağı, bu coğrafyada yaşayan Yahudileri de ciddi derecede etkilemiştir. Bu çağın etkisi ile Hıristiyan Avrupa toplumunun, "Akıl"ı yegane rehber olarak kabul etmesi, karanlık orta çağın müsebbibi olarak görülen özelde Hıristiyanlığın mutlak manada da din olgusunun acımasız bir biçimde sorgulanmasına sebep olmuştur. Benzer bir tarihi serüvene sahip olmasalar da aynı zihni evrimi yaşayan Avrupa'daki Yahudiler de geleneksel Yahudi ilkelerini sorgulamaya başladılar. Bu sürecin sonuçlarından biri olarak Yahudiliğin temel inanç esaslarını dahi sorgulayan hatta bunu reddeden reformist Yahudiler derin bir kırılma sonucu Geleneksel Yahudilikten koparlar. Moses Mendelssohn ve sonrasında Abraham Geiger'in öncülüğünü yaptığı bu hareketin kökenleri Avrupa'ya dayansa da Avrupa'daki siyasi kriz ve güvensiz ortamdan ötürü asıl gelişimini ve etkisini Amerika'da göstermiştir. Bu süreçte geleneksel Yahudiliğin temel dinamiklerinin sorgulanması geleneksel çizgide olan Yahudileri hiç olmadığı kadar rahatsız etmiş ve buna tepki olarak Neo-Ortodoks bir akım modern dönemde ana çizginin temsilcisi olarak ortaya çıkmıştır. Amerika Yahudileri arasında iki ucu temsil eden bu iki mezhebin de haklı oldukları taraflarının olduğunu gören Yahudiler bu iki yorumdan da istifade ederek daha ılımlı bir hareket kurmuşlardır. Bu yeni mezhebe göre geleneksel değerler muhafaza edilecek, ama bunun yanında yeni gelişmelere kulaklar tıkanmayacak ve onlar da yakından takip edilecektir.¹ Bu amaçla kurulmuş ve kendisini orta yol olarak tanımlayan Muhafazakâr Yahudilik içerisinde çıkmış bir şahsiyet olan Mordecai M. Kaplan'ın çığır açıcı düşünceleri makalemizin ana mevzusunu oluşturmaktadır. Kaplan'ın, Yahudiliği salt bir din olmaktan ziyade her çağda yeniden yorumlanması gereken bir medeniyet biçiminde tanımlaması onun Yahudilik hakkındaki farklı düşüncelerinin temel dayanağı olmuştur. Kaplan'ın Muhafazakâr Yahudilik içerisinde yetişmesi ve emekli olana kadar da bu mezhepten fiili olarak ayrılması onun düşüncelerini ifade etmesine ve yazmasına engel olmamış hatta bu düşünceleri, Amerika'da kurulacak olan dördüncü mezhebin temellerini atmıştır. Kaplan'ın düşünceleri üzerine temellenmiş olan Yeniden Yapılanmacı Yahudi hareketi, süreç içerisinde tedricen bir mezhebe dönüşmüştür. Biz bu makalemizde Kaplan'ın ortaya koyduğu Yeni Yahudilik yorumunun esaslarını ve bunun Amerika Yahudi toplumu üzerindeki etkisini irdeleyeceğiz. Öncelikle Kaplan'ın biyografisi ile başlayıp kullandığı temel kavramları açacak sonrasında fikirlerinin bir mezhebe nasıl dönüştüğüne ve mezhebin gelişim sürecine bakacağız. En sonda ise Kaplan'ın ve dolayısıyla Yeniden Yapılanmacı hareketin temel düşüncelerini ortaya koyup makalemizi sonlandıracağız. Bir makalenin amacını ve sınırlarını aştığını düşündüğümüzden Yeni-

1 İsmail Taşpınar, "Muhafazakâr Yahudilik", *Köprü* (Erişim 14 Aralık 2018).

den Yapılanmacı mezhep hakkında her türlü detaylı bilgiye yer vermeyeceğiz. Kaplan'ın düşünceleri, kurucusu olduğu Yeniden Yapılanmacı hareketin temel düşüncelerini oluştursa da hareket içerisinde zaman zaman eleştiri aldığı konular da mevcuttur. Az da olsa bu tür durumlarda bu düşüncenin kime ait olduğunu ifade edeceğiz. Aksi belirtilmediği müddetçe ifade edilen görüşler Kaplan'ın ve Yeniden Yapılanmacı mezhebin genel görüşünü temsil etmektedir.

Konuya başlamadan önce son olarak şunu da ifade etmemiz gerekir ki Yeniden Yapılanmacı hareket ile alakalı Türkçede henüz nihayete ermiş müstakil bir çalışma bulunmamaktadır. Görebildiğimiz kadarıyla sadece Şefaaf Bedir tarafından Mahmut Salihoglu danışmanlığında devam eden bir yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Bunun dışında genel olarak Yahudiliği konu edinen kitaplarda Yeniden Yapılanmacı hareket hakkında kısa bölümler bulunmaktadır.

1. Mordecai M. Kaplan

Mordecai Manahem Kaplan 1881 yılında Litvanya'nın Svencionys kasabasında doğmuştur. Kaplan'ın ailesi her konuda geleneksel bir yapıya sahip olup babası eğitimli bir şahsiyettir. Kaplan gençlik dönemlerine kadar babasını pek görme imkânına sahip olamaz, çünkü babası eğitim almak için durmadan bir yeşivadan bir diğerine seyahat etmektedir.² Kaplan Vilna'da Doğu Avrupa Yahudilerinin geleneksel eğitimini almışsa da onun ilk ve en etkili hocası çok görme imkânına sahip olmadığı babası olmuştur. Daha sekiz yaşındayken ailesi Amerika'ya göç etmiştir.³ Amerika'da eğitimine devam eden Kaplan, New York City College'dan mezun olduktan sonra Muhafazakâr Yahudilerin en önemli eğitim kurumu olup o dönemde daha çok rabbi yetiştirme okulu olarak hizmet eden Jewish Theological Seminary'e⁴

2 Emanuel S. Goldsmith - Mel Scult, *Dynamic Judaism: The Essential Writings of Mordecai M. Kaplan* (New York: Fordham University Press, 1991), 3.

3 Sara E. Karesh - Mitchell M. Hurvitz, "Mordecai Kaplan", *Encyclopedia of Judaism*, ed. Sara E. Karesh - Mitchell M. Hurvitz (New York: Infobase Publishing, 2006), 265. Babası New York şehrine baş rabbi olarak atanan Jacob Joseph'e hizmet etmek amacıyla Amerika'ya göçme kararı almıştır.

4 Muhafazakâr Yahudilerin Amerika'da Yahudilik çalışmalarını yürüttükleri öncü ve temel eğitim kurumudur. Ana kampüsü New York City'de olmasına rağmen bu kuruma bağlı olarak rabbi yetiştirme okulu, müzik okulu ve lisansüstü Yahudi Çalışmaları okulu bulunmaktadır. Sabato Morais, Henry Pereira Mendes, Alexander Kohut ve Cyrus Adler'in öncülüğünde 1887 yılında Genel olarak JTS kısaltmasıyla tanınan Jewish Theological Seminary Association kurulmuştur. Bk. Michael Panitz, "Jewish Theological Seminary" *Encyclopedia Judaica*, ed. Fred Skolnik - Michael Berenbaum (Jerusalem: Keter Publishing House Ltd, 2007), 11/328.

kabul edilir.⁵ Kaplan sonrasında Columbia Üniversitesi'nde yüksek lisans yaparken bir taraftan da New York Ortodoks cemaatinde Rabbi Moses S. Margolis'in yardımcısı olarak bir süre çalışır. 1902 yılında JTS'den mezun olduktan sonra bir süre vaizlik yapmış ve ardından Solomon Scheter tarafından JTS'ye bağlı Öğretmen Yetiştirme Enstitüsü'ne davet edilmiştir.⁶ Kaplan yaklaşık olarak elli yıl JTS'de öğretmenlik yapmış, birçok faaliyette bulunmuş ve sayısız öğrenci yetiştirmiştir.⁷ Kaplan bir süreliğine *Kehilath Jeshurun* adındaki Ortodoks bir cemaatte vaaz kürsüsüne çıkmıştır. Hatta JTS'den mezun olup bu cemaatte vaaz veren ilk kişi unvanına da bu yüzden sahiptir. Fakat Kaplan Ortodoks cemaat içerisinde bazı şahıslar tarafından protesto ile karşılanmış ve bu yüzden istemediği halde bir anda kendisini tartışmanın merkezinde bulmuştur. Hayatı boyunca da kendisi hakkındaki tartışmalar hep devam edegelmiştir.⁸

Kaplan yaşanan bu sıkıntılardan ötürü 1910 ile 1920 yılları arasında geniş kapsamlı bir cemaat oluşturma çalışmasına girişmiştir. Çeşitli şehirlerde ve üniversitelerde sıklıkla dersler ve konferanslar vermeye başlamıştır. Bu süreçte *Kehilath Jeshurun* üyelerinin bir kısmı ile birlikte şehrin en batısına göç edip 1915 yılında *New York Jewish Center*'i kurmuş ve orada bir medeniyet olarak gördüğü Yahudilik ile ilgili düşüncelerini anlatmaya koyulmuştur. İki yıl sonra ikinci adım olarak New York'un önemli bir yerinde devasa bir sinagog yapar ve orada rabbiliğe başlar. Kaplan, 1917'de inşa ettiği bu sinagogu sadece bir tapınma mekânı olarak görmekten ziyade bir Yahudi kültür merkezi formunda düşünmüştür. Burada Yahudi ibadetinin dışında drama, dans, müzik, basketbol ve beden eğitimi derslerini vermiştir.⁹

Kaplan özellikle 1914 yılından sonra konuşmalarında ve yayınladığı yazılarda geleneksel Yahudiliğe aykırı görüşlerini serdetmeye başlar. Özellikle Kutsal Kitap eleştirisi konusuna yoğunlaşır. 1915 ve 1916 yıllarında yazılarını *The Menorah Journal*'da yayımlar. Bu yazılarında Yahudilik kavramının tam olarak kavranabilmesi için sosyal bilimlerin özellikle de sosyolojinin kullanılması gerektiğini savunur. Bir dinin deneyim ile doğrudan bağlantılı olması

5 Kaplan'ın Yahudi teolojisi üzerine aldığı eğitim dışında yoğun biçimde felsefe ve sosyoloji dersleri de almıştır. Burada aldığı eğitimin, ortaya koyduğu yeni Yahudilik yorumu üzerindeki etkisi çok bariz bir şekilde görülmektedir. Felsefede Nicholas Murray Butler, Frederick Woodbridge ve Felix Adler'den ders alan Kaplan sosyolojide de Franklyn H. Giddings'ın sosyolojik tahlillerinden ciddi derecede etkilenmiştir. Bk. Goldsmith - Scult, *Dynamic Judaism*, 4-5.

6 Dan Cohn-Sherbok, "Reconstructionist Judaism", *Encyclopedia of New Religious Movements*, ed. Peter B. Clarke (London: Routledge, 2006), 523-524.

7 Karesh - Hurvitz, "Mordecai Kaplan", 265.

8 Goldsmith - Scult, *Dynamic Judaism*, 5. Yazar Yahudilik ve dinin doğası hakkındaki düşüncelerinden ötürü yaşadığı sıkıntılarını günlüğünde anlattığını söyler.

9 Dan Cohn-Sherbok, "Reconstructionist Judaism", 524.

gerektiğini, aksi takdirde zayıflayıp yok olacağını söyler.¹⁰ Bu şekilde ileride medeniyet olarak tanımlayacağı Yahudilik yorumunun temellerini atmaya koyulur. Kaplan'ın Yahudilik, Tanrı ve din kavramlarına verdiği anlam çığır açıcı olmuş ve aynı zamanda kurucusu olduğu hareketin temel felsefesini oluşturmuştur.

Kaplan her ne kadar ilk dönemlerde Amerikalı Yahudiler tarafından daha çok vaiz sıfatı ile biliniyorsa da o, esasında Rabbi okulunda felsefe ve midraş dersleri vermiş ve modern dönemde Yahudiliğin karşılaştığı temel problemleri öğrencileriyle masaya yatırmıştır. Kaplan Muhafazakâr Yahudi mezhebine ait olan bu okuldaki uzun süreli eğitiminde daha sonradan çok önemli mevkilere gelecek şahsiyetleri ciddi derecede etkilemiştir.¹¹

Kaplan'ın farklı kurumlar tesis etmesi ve bu şekilde geniş bir kitleye kendi düşüncelerini aktarması onun Muhafazakâr Yahudilik'ten kopmasına neden olmamış, fakat mezhep içerisindeki yorumsal bazı farklılıklardan ötürü yaşanan kutuplaşmada aktif rol almasına sebep olmuştur. Muhafazakâr Yahudiliğin gelenek ve değişimi kabul edip kendisini Ortodoks ile Reformist Yahudilik arasında orta bir yerde konumlandırması standart bir ideoloji oluşturma noktasında bazı zorluklarla karşılaşmasına neden olmuştur.¹² Zira mezhep içerisinde geleneğe ne seviyede bağlı kalınacağı ve değişimin hangi tonda olacağı konusunda temel bazı tartışmalar yaşanmıştır. Öyle ki 1920 civarında Muhafazakâr cemaatin liderliğini yapan Adler'in başta olduğu dönemde cemaat sistemsiz olmasa da fikirsiz bir sağ-sol bölünmesi yaşanır. Bu bölünmede Kaplan sol kanadın en etkili isimlerinden biri olmuştur.¹³

Gelenek ve Değişim kavramları çerçevesinde bir bocalama dönemi yaşayan Muhafazakâr Yahudilik cemaati içerisinde Ortodoks düşüncelere yakın şahsiyetler olduğu gibi daha liberal ya da reformist karaktere sahip ciddi sayıda kişi de vardı. Esasında bu kısmi özgürlük ortamını sağlayan dinamik güç Muhafazakâr Yahudiliğin ilim merkezi olan JTS'nin lider kadrosundaki çoğulcu tutumdur. Hem Schechter hem de sonraki rektör Adler konuşmalarıyla bunun teminatını sürekli veriyorlardı. İşte cemaat içerisindeki böyle bir ortamda reformist düşüncelerin liderliğini yapmış en etkili şahsiyet Mordecai M. Kaplan'dı.¹⁴

Kaplan 1910 ile 1920 yılları arasında eğitim verdiği kurumlarda kendisinden ciddi şekilde etkilenen öğrencileri ile yoğun dersler yapmış hatta birtakım girişimlerde bulunmuştur. 1919-20 yıllarında rabbi arkadaşları ile birlikte *The Society for the Jewish Renaissance* adında bir topluluk kurmuştur. Bu kurumun

10 Goldsmith - Scult, *Dynamic Judaism*, 7.

11 Goldsmith - Scult, *Dynamic Judaism*, 8.

12 İsmail Başaran, *Muhafazakâr Yahudilik* (İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2017), 83.

13 David Golinkin - Michael Panitz, "Conservative Judaism" *Encyclopedia Judaica*, ed. Fred Skolnik - Michael Berenbaum (Jerusalem: Keter Publishing House Ltd, 2007), 172.

14 Başaran, *Muhafazakar Yahudilik*, 83-85.

üyeleri düzenli toplantılar tertip edip Torah Yorumu, Yahudiliğin günümüz düşünceleriyle irtibatı, geleneksel Yahudi pratiklerinin yenilenmesi ve bu dönemde Yahudilerin karşı karşıya kaldığı diğer bazı konular üzerine düşünüp tartışmışlardır. Bu organizasyonun üyeleri arasında Louis Finkelstein, Herman Rubenowitz, Solomon Goldman, Joshua Bloch, Jacob Kohn, and Israel Unterberg bulunmaktadır.¹⁵ Kaplan, *The Menorah Journal*'da bir makale yayınlamaya çok önemli fikirlerini açıkça ortaya koyar. Yahudiliği yeniden canlandırmak için Tanrı hakkındaki mitolojik düşüncelerden kurtulmak ve Yahudi davranışlarını etkileyen dinamik süreci tespit etmek gerektiğini savunur.¹⁶ Bu makale Yahudi cemaati arasında büyük tartışmaların yaşanmasına sebep olmuş ve liderlerin bir kısmı Kaplan'a verdikleri desteği kesme kararı almışlardır. Birçok toplantı ve görüşmeden sonra Kaplan cemaat içerisindeki sayıca fazla bir gurup ile merkezden ayrılma kararı almıştır. Buradan ayrılan gurup Kaplan'ın düşüncelerinin daha rahat bir ortamda konuşulup aktarılacağı yeni bir kurum tesis etmek gerektiğini düşündüklerinden *Society for the Advancement of Judaism*'i kurmuşlardır. Bu kuruluş kısa zaman içerisinde New York'ta seçkin kurumlar arasına girmiş ve diğer cemaatler için ulusal rol model olmuştur. Hatta bazı araştırmacılar Yeniden Yapılanmacılık hareketini Kaplan'ın 1922 yılında kurduğu bu enstitü ile başlatmaktadırlar. Kaplan'ın yeni kurumlar inşa etmesi onun JTS'den ayrılmasını gerektirmemiş ve bundan ötürü o da buraya bağlı olan Rabbi Yetiştirme Okulu'nda 1963 yılında emekli olana kadar dersler vermeye devam etmiştir.

Kaplan'ın farklı fikirlerini artık rahatça ifade etmesi, esasında fikirselsel bir özgürlüğün olduğu JTS'de dahi bazı rahatsızlıklara sebep olmuştur. Bu kurumdaki bazı hocalar ona olan desteklerini çekmişler ve Kaplan'ın bu anlamda zor durumda kalmasına sebep olmuşlardır. Hatta bu baskılar Kaplan'ı JTS'den ayrılıp ayrılmama konusunda bir seçime zorlamıştır. Bu süreçte arkadaşı Stephen Wise, teolojik çalışmaların yürütülmesi amacıyla kurduğu yeni enstitüye Kaplan'ı davet eder. Kaplan JTS'deki bu kargaşa ortamından ayrılmak için bunu başta fırsat bilip arkadaşının teklifini kabul etse de JTS'nin öğrencileri buna engel olmak için deyim yerindeyse ortalığı ayağa kaldırınca bu karardan vazgeçip JTS'de kalmaya devam etmiştir.¹⁷

Kaplan 1920 yılından sonra aktivitelerine ve faaliyetlerine hız vermiştir. Onun günlükleri ve yazıları, farklı ve uzak yerlere seyahat edip görüşmeler yaptığını göstermektedir. Bu süreç içerisinde artık kendisini yazılarına hasretmeye başladığını da görmekteyiz. O, eğitim ve yazı faaliyetlerini yürütürken bir süre sonra artık büyük bir eser yazması gerektiğinin farkına varmıştır.

15 Goldsmith - Scult, *Dynamic Judaism*, 8.

16 Mordecai M. Kaplan, "A Program for the Reconstruction of Judaism", *The Menorah Journal* 6/4 (1920), 187.

17 Goldsmith - Scult, *Dynamic Judaism*, 9-10.

1933 yılına gelindiğinde Amerika Yahudi düşüncesinde bir klasik haline gelecek olan *Bir Medeniyet Olarak Yahudilik* kitabını yazar. Sonrasında bunu yayınlamak için fon desteği bulunca da 1934 yılında kitabı yayınlar. Esasında Kaplan'ın temel düşünceleri Yahudi çevre tarafından büyük oranda bilinmiyorsa da bu kitapta Kaplan'ın Yahudilik hakkındaki orijinal düşüncelerini ilk elden sistemli bir şekilde ortaya koyması onu Amerika Yahudi çevresinde çok daha tanınır kılmıştır.¹⁸ Bu kitabın bıraktığı derin etki üzerine Kaplan'ın takipçileri *The Reconstructionist* adlı dergiyi 11 Haziran 1935 yılında en sadık takipçisi ve sonrasında damadı olacak olan Ira Eisenstein editörlüğünde çıkarmaya başlarlar. Bu dergi belirli bir amaç üzerine kurulan ilk Yahudi dergisi olma özelliğini taşımasının yanında ilerleyen süreçte Yahudi cemaati içerisinde tanınmış bir konuma gelmesiyle de dikkat çekmektedir.¹⁹

Yeniden Yapılanmacı hareketin bağımsız bir dergiye sahip olması müstakil bir mezhebe dönüştüğü şeklinde bir izlenim oluşturduysa da Kaplan *Bir Medeniyet Olarak Yahudilik* kitabında bağımsız bir mezhep kurma niyetinde olmadığını ısrarla vurgular.²⁰ Bundan ötürü 1940 ve 50'lere kadar Yeniden Yapılanmacı liderler kendilerini Yahudiliğin yeni mezhebi gibi algılanmasına açık bir şekilde karşı çıkmışlardır.²¹ 1940'lardan sonra yayın faaliyetlerine hız veren Kaplan 1941 yılında *New Haggadah*'ı yazar. 1945 yılına gelindiğinde ise büyük yankı uyandıracak olan *Sabbath Prayer Book*'u yayınlar.²²

Kaplan 1940'ların ortalarında öğretmen enstitüsü dekanlığından emekli olmasına rağmen 1963'e kadar rabbi yetiştirme okulunda ders vermeye devam etmiştir. Yine Amerika'daki diğer eyaletlere seyahatler düzenleyerek konferanslar verir ve görüşmeler yapar. Bu seyahatlerin sonucunda Los Angeles'te Simon Greenberg ile birlikte bir üniversite kurmak için paçaları sıvarlar ve 1947 yılında zorunlu ihtiyaç olarak nitelediği University of Judaism'ı Los Angeles'te resmen açarlar.²³

Kaplan 1949 yılında *Amerika Yahudiliğinin Geleceği* adlı kitabı yayınlar. Bu büyük çalışma Kaplan'ın genel yaklaşımını ortaya koymasının yanında seçilmişlik düşüncesini, din fikrini, Yahudi hukukunu, Yahudi hukukunda kadının konumu gibi konulara da değinir. 1973 yılına gelindiğinde Kaplan 92 yaşında iken *Şimdi Değilse Ne Zaman?* adlı kitabını yazar. Bu kitap teolog ve roman yazarı olarak bilinen Arthur A. Cohen ile olan müzakerelerini içerir.²⁴

18 Richard Hirsh, "American Jewish Life since 1935: A Reconstructionist Retrospective", *The Reconstructionist* 70/1 (2005), 5.

19 Hirsh, "American Jewish Life since 1935", 5.

20 Nancy Fuchs Kreimer, "Seventy Years after "Judaism as a Civilization": Mordecai Kaplan's Theology and the Reconstructionist Movement", *Jewish Social Studies*. 12/2 (2006), 127.

21 Dan Cohn-Sherbok, *Modern Judaism* (London: Macmillan Press Ltd., 1996), 138.

22 Sherbok, *Modern Judaism*, 137-138.

23 Golinkin - Panitz, "Conservative Judaism", 173.

24 Goldsmith - Scult, *Dynamic Judaism*, 11-12.

Hareketin bağımsız bir mezhebe dönüşmesi hususunda oldukça gönülsüz olan Kaplan'ın aksine öğrencisi ve aynı zamanda damadı olan Ira Eisenstein Yeniden Yapılanmacı hareketi müstakil bir cemaate dönüştürme konusunda her zaman çok tutkulu olmuştur. Eisenstein Kaplan'ın başlarda gönülsüz de olsa kabul ettiği *Reconstructionist Rabbinical College*'ı 1968 yılında Philadelphia'da kurar. Nitekim araştırmacılar hareketin artık bağımsız bir mezhebe dönüştüğüne dair kesin kanıtın bu okulun kuruluşu olduğunu düşünürler. Çünkü onlara göre kendi dini yorumuna uygun rabbiler yetiştirmek bağımsızlığını ilan etmek anlamına geliyordu. Kaplan bu okula karşı olmasına rağmen kurulmasına müdahale etmemiş, hatta Philadelphia'ya gelerek 1972'de İsrail'e göç edene kadar burada dersler vermiştir.²⁵ Kaplan 1983 yılında 102 yaşında ölmüştür.

2. Bir Medeniyet Olarak Yahudilik

Kaplan'ın 1934'te yayınladığı *Bir Medeniyet Olarak Yahudilik* adlı kitabı içerikte vurgulanan temel düşüncenin başlıkta bir cümle ile ifade edilmesi açısından kayda değerdir. Rabbanî Yahudi düşüncesinin Yahudiliği seçilmiş halka ait bir din biçimindeki genel inancına aykırı olarak Kaplan, Yahudilik kavramının içini farklı şekilde doldurur. O, kitabında Yahudilik kavramı hakkındaki bu temel teorisini anlatmadan evvel Amerika'daki mevcut Yahudi mezheplerini kritik eder ve hangi konularda hataya düştüklerini ayrıntılı bir şekilde tartışır. Kaplan'a göre mevcut Yahudi mezhepleri, Yahudi kimliğini ifade etmede yetersiz kalmışlar ve cemaat bağlılığına geçerli bir temel bulamamışlardır. Devamında Kaplan, bu mezheplerin düştükleri hatanın temel sebeplerini her bir mezhep için ayrı başlık altında inceler.²⁶

Kaplan, incelemesine Reformist Yahudilik ile başlar. Reformistlerin, Yahudileri iki yanlıştan birini tercih etmeye zorladıklarını söyler. Öyle ki onlar Yahudileri, referansını tamamen geçmişten alan ve modern şartlarda artık bir hükmü kalmamış bir Yahudilik ile Yahudiliğin temel dinamiklerini tamamen reddeden bir din yorumu arasında bir seçime zorlamaktadır.²⁷ Fakat Kaplan yine de Reformist fikirlerin Yahudiliğe kattığı olumlu etkilerini de samimiyetle ayrıntılı bir biçimde açıklar. Kaplan'a göre Reformistler, Yahudiliğin gelişen yapısını doğru tanımlamışlar fakat onun sosyal yapısını, Yahudi kimliğini ve Yahudi insanın organik karakterini ihmal etmişler, bu nedenle hataya düşmüşlerdir.²⁸ Reformistlerden sonra Kaplan'ın Reformistlerin sağ kolu olarak nitelediği Muhafazakar Yahudiliğin (Bilinen Muhafazakar Yahudilerden

25 Rebecca T. Alpert, "Reconstructionist Judaism", *Encyclopedia of Religion*, ed. Lindsay Jones (Michigan: Thomson Gale, 2005), 7637.

26 Mordecai M. Kaplan, *Judaism as a Civilization* (Illinois: Varda Books, 1981), 91-159.

27 Kaplan, *Judaism as a Civilization*, 108.

28 Sherbok, "Reconstructionist Judaism", 524.

farklı bir grup) de düşüncelerini aktardıktan sonra bu cemaatin de orta bir yol iddiasında olmakla beraber ayağı yere basan prensip ve ilkeler üretmediğini söyler.²⁹

Kaplan, sonrasında Neo-Ortodoks Yahudiliği inceler. Özet olarak Neo-Ortodoksların Yahudiliğin bir yaşam tarzı olduğunu kabul etmelerine rağmen Yahudi şeriatının kesinlikle değişmeyeceğine inandıklarından Yahudi inancını modern beklentilere cevap verecek bir forma dönüştüremediklerini söyler.³⁰ Kaplan, sonrasında o dönemde hala mensubu bulunduğu ve kitabında Neo-Ortodoksluğun sol kolu olarak nitelediği Muhafazakâr Yahudiliğe geçer. O, muhafazakâr Yahudiliğin büyük oranda Neo-Ortodokslara benzediğini söyledikten sonra onların Yahudi birliğini kabul edip Yahudi inancının bilimsel gelişimini incelemekle birlikte *halaka*'ya çok sıkı bağlı kalmalarından ötürü yeni meselelere çözüm üretmediklerini söyler.³¹

Kaplan'a göre bu yolların tamamı Yahudi mirasını günümüz dünyasına taşıyamadığı için başarısızlığa uğramıştır. Doğruya giden yol Yahudiliği gelişen dini bir medeniyet biçiminde görmekten geçmektedir.³² Kaplan'ın kitabına verdiği isim de bu düşünceden kaynaklanmaktadır. Kaplan öncelikle *Yahudilik* kavramını açıklamaya girişmiştir. O Yahudiliğin ne sadece bir din, ne bir millet ne de bir ırk olduğunu söyler. O Yahudiliğin sürekli gelişen, evrilen ve dönüşen bir medeniyet olarak tanımlanması gerektiğini savunur. Öyle ki medeniyet kavramının gerektirdiği biçimde Yahudilik denildiğinde bunun içerisinde din, tarih, edebiyat, dil, sanat, adetler, ahlaki, sosyal ve spirüel düşünceler ve estetik ilgilerin akla gelmesi gerektiğini savunur.³³ Medeniyeti oluşturan bu elementlerin tamamının Yahudiler için çok önemli olmasının sebebi Yahudilerin bu semboller aracılığıyla kendi kimliklerini dış dünyaya açıklama imkânı bulmalarından ileri gelmektedir, der. Kaplan sonrasında Yahudiliği diğer medeniyetler ile karşılaştırmalı bir şekilde ayrıntıları ile ele alır.³⁴

20. Yüzyıl Amerika'sında Yahudiliğin, antik Yunan ve Roma ya da modern İngiliz ve Fransız medeniyetleri gibi bir medeniyet şeklinde anlaşılması gerektiğini söyler.³⁵ Kaplan'a göre din Yahudiliğin merkezinde olmasına rağmen Yahudilik salt dinden öte bir kavramdır. Dolayısıyla iddia edildiği gibi

29 Kaplan, *Judaism as a Civilization*, 132-133.

30 Kaplan, *Judaism as a Civilization*, 151-159.

31 Kaplan, *Judaism as a Civilization*, 210-218.

32 Kaplan, *Judaism as a Civilization*, 173.

33 Kaplan, *Judaism as a Civilization*, 178.

34 Kaplan, *Judaism as a Civilization*, 179-180.

35 Bu iddia ile birlikte Kaplan diğer medeniyetlerden farklı olarak Yahudi medeniyetinin merkezinde din kavramının mevcudiyetinin bir realite olduğunu itiraf eder. Ayrıntılı bilgi için bk. Rebecca T. Alpert – Jacob J. Staub, *Exploring Judaism: A Reconstructionist Approach* (Pennsylvania: Reconstructionist Press, 1988), 11.

Yahudilik bir dinden veya ulustan ibaret değil, hayatın bütün yönlerini içinde barındıran bir medeniyettir.³⁶ Kaplan'ın bu vurgusundan ötürü Yeniden Yapılanmacı hareket Yahudi medeniyetinin bir parçası olarak gördükleri adet ve geleneklere çok önem verirler ve onları modern döneme uyarlayarak olabildiğince sürdürmeye gayret ederler. Bu anlamda Yeniden Yapılanmacılar teolojik birçok hususu yeniden yorumlasalar da geleneğe bu kadar vurgu yapmaları açısından diğer modern Yahudi mezheplerinden farklıdır.³⁷

Kaplan'ın Yahudi kimliğinin medeniyet ile olan ilişkisi hakkındaki bu temel görüşlerini sunduktan sonra bu fikirler üzerine inşa edilen bir hareketin mezhebe dönüşme serüvenine bakacağız.

3. Yeniden Yapılanmacı Yahudilik

3.1. Yeniden Yapılanmacı Ne Demek?

Yeniden Yapılanmacı terimi iki temel anlamı ihtiva etmektedir. Bunlardan birincisi Yeniden Yapılanmanın konusu olarak düşünülen ve günümüze miras olarak gelen Yahudi medeniyeti, ikincisi ise bu medeniyetin ne tür bir işleme tabi tutulacağını peşinen ifade eden yeniden yorumlama hususudur. Bu kavram Kaplan ve hareket içerisinde daha sonraki etkili olacak isimler tarafından temel bir kriter olarak kabul edildiğinden bu hareketin bir mezhebe dönüşmesi neticesinde en uygun görülen isim olmuştur.

Kaplan yukarıda verilen Yahudi Medeniyeti hakkındaki görüşlerinin devamı niteliğinde şöyle der: *Yahudilik bir inanç ve pratik sistemden öte bir yaşam biçimi dinamik sosyal bir süreçtir. Her dönemde farklı algılanış biçimi vardır. Kral Davud zamanında ayrıdır, Ezra zamanında ayrıdır ve yine Maymonides zamanında ayrıdır, şimdiki zamanda ayrı olduğu gibi.*³⁸

Kaplan, medeniyet tanımına uygun bir tarzda bir yaşam biçimi olarak nitelendiği Yahudiliği, günün ihtiyaç ve şartlarına göre yeniden yorumlayarak anlamayı merkeze alan bir sistemi önermektedir. Kaplan'ın bu kavram ile vurgulamak istediği asıl şey geçmişten gelen Yahudi mirasını reddetmeyip Yahudiliğin modern dünyada nasıl işlevsel hale getirileceği üzerine yoğunlaşmak gerektiğidir.³⁹ O Yahudi toplumunun geçmiş deneyimlerinin otantikliğinden ziyade bu mirasın günümüz Yahudi yaşamında nasıl anlamlı kılınabileceği meselesine yoğunlaşır.⁴⁰ Burada hem geçmişe hem de günümüz dünyasına bir değer vardır.⁴¹

36 Kaplan, *Judaism as a Civilization*, 177-178.

37 Sara E. Karesh - Mitchell M. Hurvitz, "Reconstructionist Judaism", *Encyclopedia of Judaism*, ed. Sara E. Karesh - Mitchell M. Hurvitz (New York: Infobase Publishing, 2006), 416.

38 Kaplan, *Judaism as a Civilization*, 209.

39 Alpert - Staub, *Exploring Judaism*, 3.

40 Leora Batnitzky, "Mordecai Kaplan as Hermeneut: History, Memory, and His God-Idea", *Jewish Social Studies* 12/2 (2006), 88.

41 Alpert - Staub, *Exploring Judaism*, 9-10.

Modern sosyolojiden ciddi şekilde etkilenen Kaplan, Yahudi tarihinin yapısını gelişme şartlarını gözeterek yeniden ele almıştır. Yahudiliğin, kutsal kitap döneminden rabbinik döneme daha sonra da modern döneme kadar yeniden yorumlandığını söyler. Kaplan'ın bu teorisi Yahudilikle alakalı terimlerin yeniden tanımlanmasını gerekli kılmıştır.⁴² Bu bağlamda o, *Bir Medeniyet Olarak Yahudilik* kitabında Yeniden Yapılanmacı terimi ile kastının Yahudiliği genç neslin ihtiyaçlarına yönelik yeniden yorumlama olduğunu ifade ettikten sonra özellikle de Avrupa'dan göç eden Yahudiler için bunun ivedi bir şekilde uygulanması gerektiğini söyler. Çünkü Kaplan Yahudiliğin, mevcut çağa uygun bir biçimde yeniden inşa edilmesinin gerekli olduğu gibi coğrafi yeniden bir yorumlamanın da kaçınılmaz olduğunu düşünür. Zira Avrupa'daki Yahudiliğin Amerika'da yaşanmasının pek mümkün olmadığını bundan dolayı Yahudi pratiklerinin Amerika geleneği ile birleştirmenin bir zorunluluk olduğunu savunur.⁴³

Kaplan'ın Yahudiliği yeniden yorumlama ve günün şartlarına uygun bir biçimde işlevsel hale getirme hususundaki düşünceleri üzerinde etkili olan en önemli şahsiyet Amerikan pragmatist John Dewey'dir. Öyle ki Dewey'e göre gerçeklik değişir, gelişir ve evrilir. Bundan dolayı egemen olan düşüncelerin yeniden düşünülüp yapılandırılmalarına ihtiyaç vardır. Bunu kabul eden Kaplan'a göre dinin ilk görevi hayatı daha anlamlı kılmak ve bireyi daha manevi bir dereceye yükseltmektir. Fakat bu geleneksel Yahudi teolojisi ile olmaz. Bu inancın yerine vahyin naturist anlamı benimsenmeli ve aşkın/ilahi alana yol verilmelidir. Pragmatizmin benzer bir formunu benimseyen Kaplan, modern dönemde işlevsel bir Yahudilik için geçmişin doğaüstü tarafının arındırılması hususunun üzerinde durur.⁴⁴ Yine Kaplan Yahudi hayatını yeniden yapılandırma görevini otoriter bir yapının değil uzmanlardan oluşan bir gurubun döneminin şartlarını gözeterek oluşturması gerektiğini de sözlerine ekler.⁴⁵

Kaplan'ın düşünceleri ile şekillenmiş Yeniden Yapılanmacı hareketin bu temel düşüncesini pratikte uyguladığı -ya da uygulamaya çalıştığı- çeşitli alanlar vardır. Öyle ki bu döneme tevarüs eden Yahudi medeniyetini yeniden yorumlama eylemine birçok örnek verilebilir, fakat ileriki başlıklarda bunun hangi konularda uygulanmaya çalışıldığı üzerinde durulacağı için burada konunun zihinlerde oturabilmesi adına birkaç husus zikredilecektir. Bu bağlamda verilebilecek ilk örnek Kaplan'ın Yahudi tarihini yaratılıştan başlatmak yerine ikinci mabedin yıkılmasının başlangıç olarak kabul edilmesini önermesidir. Bu değişim Yahudilere kendi tarihleri hakkında bir bilinç sağlayacaktır,

42 Alpert, "Reconstructionist Judaism", 7635.

43 Alpert, "Reconstructionist Judaism", 7635.

44 Sherbok, *Modern Judaism*, 135-136.

45 Sherbok, *Modern Judaism*, 135.

der. Yine Kaplan'ın 1917'de açılışını yaptığı sinagogu sadece bir tapınma mekânı olarak görmemesi ve geleneksel mabet yapılanmasının çok ötesinde Yahudi medeniyetine ait birçok faaliyetin yürütülebileceği bir kültür merkezi formunda oluşturması sinagog algısının yeniden yorumlandığını göstermektedir.⁴⁶ Yine buna paralel olarak o, *halaka*'nın dönemin şartlarına göre yorumlanıp günümüz insanına anlamlı hale getirilmesi de bu minvalde verilebilecek örneklerdendir.⁴⁷ Şimdi ise Kaplan'ın düşünceleri ile fitili ateşlenen hareketin büyümesi ve bağımsız bir cemaate dönüşmesi serüvenine bakacağız.

3.2. Yeniden Yapılanmacı Yahudiliğin Kökeni ve Gelişimi

Kaplan'ın düşüncelerinden kaynağını alarak süreç içerisinde müstakil bir mezhebe dönüşen Yeniden Yapılanmacı Yahudiliğin kökeni ve mezhepleşme süreci kısmen girift bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü Kaplan'ın hayatının son demlerine kadar dahi kurduğu bu hareketin Amerika'daki mezheplere alternatif bir oluşum içerisinde olmadığını ısrarla vurgulaması mezhebin bağımsızlaşması sürecinin kısmen ağır ilerlemesine sebep olmuştur. Öyle ki Kaplan hayatı boyunca Yeniden Yapılanmacı hareketin müstakil bir cemaate dönüşmesine ciddi şekilde direnmiştir. O, bir düşünce ekolü olarak hareketin tüm Yahudi cemaatleri üzerinde etkili olması gerektiğini düşünmüştür. Kendisi dahi her ne kadar bir dönem üzerindeki baskılardan ötürü JTS'den ayrılmayı düşünmüştü de Yahudi cemaati içerisinde ayrılık çıkarmayı arzu etmediği için bunu emekli olana kadar gerçekleştirmemiştir.

Kaplan'ın temel uğraşı Muhafazakâr Yahudiliğin en önemli eğitim kurumu olan Jewish Theological Seminary'de 1909'dan 1963'e kadar çeşitli birimlerde dersler vermek olmuştur. Bu yıllarda Kaplan'ın başını çektiği Yeniden Yapılanmacı hareket Muhafazakâr Yahudilerin sol kanadını oluşturuyordu. Onun bu süre zarfında Muhafazakâr cemaatin dışında Reform ve Ortodoks Yahudiler arasında dahi takipçileri mevcuttu. Bu şahıslar kendi mensubu oldukları mezhebe sadakatlerini yitirmeden Kaplan'ın da takipçileri olabiliyorlardı.⁴⁸

Yeniden Yapılanmacı hareketin mezhepleşme sürecini kronolojik bir biçimde önemli gelişmeleri sıralayarak tasvir etmek istiyoruz. Bu bağlamda bu hareketin dikkate değer ilk icraatı 1917 yılında Kaplan'ın bir külliye formunda inşa ettiği sinagog olmuştur. Bu ilk adımdan sonra Kaplan ve takipçilerinin 1922 yılında kurdukları *Society for the Advancement of Judaism* yoluyla Kaplan, düşüncelerini çok daha özgür bir ortamda ifade etme fırsatını yakalamış ve bu kurum ona diğer Yahudi gurupları ile diyalog içine girme imkânı

46 Karesh - Hurvitz, "Mordecai Kaplan", 265.

47 Karesh - Hurvitz, "Mordecai Kaplan", 265.

48 Alpert, "Reconstructionist Judaism", 7636.

vermiştir. Kaplan daha sonrasında Yeniden Yapılanmacı hareketin temel düşünceleri olacak fikirlerini bu kurumun kendisine sunduğu imkânlar ile yazabilmiştir.⁴⁹ Kaplan'ın 1934'te yazdığı ve bir kült olacak kitabı da bu süreçte önemli aşamalardan bir tanesi olarak kayda değerdir.

Kaplan'ın vaazları çok etkili olmuş ve kendisini takip edenlerin sayısı artmaya başlamıştır. Onun takipçilerinin en etkilisi daha sonra Kaplan'ın damadı da olacak şahsiyet olan Ira Eisenstein'dir.⁵⁰ O Kaplan'dan sonra Yeniden Yapılanmacı hareketin liderliğini götüren kişi olarak kabul edilmiştir. Eisenstein, Kaplan'ın öğretisini yorumlayan yazılar yazmakla işe başlamış sonrasında hareketin içerisindeki her türden faaliyetin teorik ve pratik boyutunda çok aktif rol almış ve hareketi mezhepleşmeye sürükleyen şüphesiz en etkili şahsiyet olmuştur. Bu dönemde Eisenstein ile birlikte harekette aktif bir şekilde yer alan diğer iki önemli isim olan Milton Steinberg ve Eugene Kohn Yeniden Yapılanmacı düşüncelerin ele alınacağı yazıları ihtiva eden bir derginin kurulmasının elzem olduğu üzerinde durmuşlardır.⁵¹ Bu ihtiyacın bir sonucu olarak *The Reconstructionist* dergisi kurulmuştur. Dergi ilk sayısını 11 Ocak 1935'te çıkarır. Önceleri ayda iki sayı şeklinde çıkarılan dergi Yahudi cemaati içerisinde giderek meşhur olmuştur. Bu dergi belirli bir misyon üzerine kurulan ilk Yahudi dergisi olmasının yanında yazar kadrosu hayli önemli isimlerden oluşmaktadır.⁵² Eisenstein'ın yardımıyla Kaplan editörlüğünde yayın hayatına başlayan derginin editörlüğüne bir süre sonra Eisenstein'ın kendisi geçmiş ve uzun yıllar boyunca bu görevini sürdürmüştür. *Reconstructionist* dergisi bu hareketin bir mezhep haline gelmesinde çok önemli bir aşama kabul edilebilir. Yeniden Yapılanmacı hareket az da olsa sayısı daimi bir şekilde artan bir cemaat olmuştur.⁵³ Eisenstein yavaş yavaş bu hareketi müstakilleştirmeyi sürdürmüş ve 1940 yılında *The Reconstructionist Foundation*'u kurmuştur. Bu kuruluş hareketin uluslararası bir arenada tanınırlığını artırmıştır.⁵⁴ Fakat Kaplan bu dönemde dahi hareketin bağımsız bir mezhep olarak görme niyetinde değildir. Yeniden Yapılanmacı diğer bazı liderler de 1940 ve 1950'lerde kendilerini Yahudiliğin yeni mezhebi gibi algılanmasına ısrarla karşı çıkmışlardır. Örneğin Muhafazakâr Yahudilerin Şikago Rabbisi Jacob Agus Yeniden Yapılanmacılığın bir mezhepten ziyade bütün Amerika Yahudi mezheplerinin içerisindeki güç elementlerine organize bir form vermeyi gaye edinen bir hareket olduğunu söyler.⁵⁵

49 Alpert - Staub, *Exploring Judaism*, 4.

50 Alpert - Staub, *Exploring Judaism*, 4-5.

51 Hirsh, "American Jewish Life since 1935", 6.

52 Hirsh, "American Jewish Life since 1935", 5.

53 Hirsh, "American Jewish Life since 1935", 11.

54 Alpert - Staub, *Exploring Judaism*, 4.

55 Sherbok, *Modern Judaism*, 138.

Yeniden Yapılanmacı hareket için önemli hadiselerden bir tanesi de 1941 yılında Kaplan'ın Eisenstein ve Eugene Kohn'un desteği yayınlamış olduğu *The New Haggadah* kitabıdır. Kitabında anlattığı Fısıh hikâyesinde Tanrıdan çok Musa'nın ve yanındaki insanların başarısını anlatması, on belayı dahil etmemesi ve seçilmişliğin kaldırıldığına yönelik imaları kayda değerdir. Bu kitap Amerika'da popüler olur ve kitap sayesinde Kaplan, Amerika Yahudileri arasında daha çok tanınır.⁵⁶ Kaplan 1945'te Şabat ibadet kitabını yazar ve bu kitapta seçilmişlik, ödül-ceza ve mabet kuralları ile alakalı görüşlerini ortaya koyar. Bu kitap hem muhafazakârlar hem de Ortodokslar tarafından sert tepkiyle karşılaşır. Bundan dolayı Ortodoks bir teşkilat olan *Agudat Ha-Rabbanim* ya da daha çok bilinen ismiyle *The Union of Orthodox Rabbis of the United States and Canada* tarafından kitap yakılır ve Kaplan'a *herem* ilan edilir.⁵⁷

1955 yılına gelindiğinde cemaat üyeleri harekete bağlı kurumları bir çatı altında toplamayı istediklerinden *Reconstructionist Fellowship of Congregations*'u kurmuşlardır. Süreç içerisinde bu kurumun ismi birçok kez değişse de son olarak 1995 yılında *Jewish Reconstructionist Federation* ismini almıştır.⁵⁸ Yıllar geçtikçe harekete katılanların sayısı artmış fakat 60'lı yılların sonlarına kadar dahi hareket hala bağımsız bir cemaate dönüşmemiştir. Hareketin müstakil olmadaki en büyük adımı şüphesiz 1968 yılında Rabbi yetiştirmek için kurulan *The Reconstructionists Rabbinical College* ile olmuştur. Philadelphia'da Ira Eisenstein tarafından kurulan bu okulun başkanlığını da uzun yıllar kendisi yürütmüştür. Kaplan bu okulun kurulmasına en başlarda gönülsüz olsa da Eisenstein'e, okulu kurma sürecinde müdahale etmemiştir. Hatta Philadelphia'ya gelerek 1972'deki İsrail'e göç edene kadar burada dersler vermiştir. Bu okulun kurulması esasında yeni bir mezhebin tesis edildiği anlamına gelmektedir.⁵⁹ RRC'de, kuruluşundan hemen sonra din çalışmaları dersleri vermeye başlanmıştır. Eisenstein bu okulda Yeniden Yapılanmacı ideolojiyi vermek için bir program hazırlatmıştır. Kadınlar da hâlihazırda bu mezhebin cinsiyet eşitliği görüşünü desteklediklerinden bu okula yoğun talepte bulunmuşlardır. RRC'den mezun olan öğrenciler doktora diplomasına sahip olmuştur. Daha sonra bu kurum Philadelphia'daki Temple University çatısı altında eğitim vermeye başlamıştır. RRC'de ilk sene Kutsal Kitap, ikinci sene Talmud, üçüncü sene ortaçağ çalışmaları, dördüncü sene modern çalışmalar

56 Alpert, "Reconstructionist Judaism", 7636.

57 Zachary Silver, "The Excommunication of Mordecai Kaplan", *American Jewish Archives Journal* 62/1 (2010), 21; Goldsmith -Scult, *Dynamic Judaism*, 11. Silver'in makalesi bu hadiseyi ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır. Daha detaylı bilgi için makaleye bakılabilir.

58 Karesh - Hurvitz, "Reconstructionist Judaism", 416.

59 Sherbok, *Modern Judaism*, 138; Alpert, "Reconstructionist Judaism", 7637.

ve son yıl da günümüz dünyası şeklinde bir müfredat uygulanmıştır.⁶⁰ Okul 1982'de büyümüş ve daha büyük bir kampüse taşınmıştır.⁶¹

Eisenstein *The Reconstructionists Rabbinical College* ile birlikte *Jewish Reconstructionist Federation*'un 1981 yılına kadar başkanlığını yürütür ve sonrasında emekli olur. Ira Silverman RRC'nin ikinci başkanı olarak göreve başlar. O da 1985 yılına kadar bu görevini devam ettirir. Silverman okula çok etkili hocaları ders vermek için davet etmiştir. Bunlardan en önemlileri Arthur Waskow ve Zalman Schachter-Shalomi'dir. Öyle ki bu iki şahsiyet hareketin kendilerinden sonraki yönlendirici isimleri olmuştur.⁶² David Teutsch da *Federation of Reconstructionist Congregations and Havurot*'un başkanı olur.⁶³ 1974 yılında *Reconstructionist Rabbinical College* tarafından kurulan *Reconstructionist Rabbinical Association* (Yeniden Yapılanmacı Rabbi Derneği) 1980 yılında hareket ile ilgili birtakım kararlar almıştır. Bunlar içerisinde mezhep içerisinde her cemaatin kendi adetlerini geliştirme konusunda özgür oldukları, Yahudi olmayanlarla karışık evlilikler yapılabileceği, bu yabancıların sinagoga girebilecekleri ve böyle bir evlilikten doğanların Yahudi kabul edileceği şeklindeki kararlar mevcuttur. Buna ek olarak sivil otoriteler tarafından kabul edilen evliliği Rabbilerin de kutsamaları gerektiği ifade edilmiştir.⁶⁴ 1980 ile 1985 yılları arasında Yeniden Yapılanmacı mezhebe bağlı cemaat ve havra sayısı neredeyse iki katına çıkmıştır. Öyle ki sadece ABD ile kalmayıp Kanada ve İsrail'de de bu mezhebe mensup şahıslar artar ve buna paralel bir şekilde cemaatler oluşmaya başlar.⁶⁵

Ira Silverman ve David Teutsch'un cemaatin en önemli iki kurumunun liderliğine geçmeleri cemaat içerisinde birtakım değişim ve dönüşüme sebep olmuştur. Bunun birçok sebebi varsa da ilk göze çarpanı her iki ismin de o dönemde kısmen popüler olan *Havurot* akımından ciddi derecede etkilenmiş isimler olmalarıdır. Yeniden Yapılanmacılık ile *Havurat* Yahudiliği'nin milliyet, demokrasi ve cemaat vurguları, kadın-erkek eşitliği, yeni ritüel ve pratiklerin geliştirilmesi isteği ve resmi olmayan, daha çok duygusal ibadet stili benzeri bazı ortak temel görüşlerinin de gücü ile bu isimler *Havurat* hareketinin temel düşüncelerini cemaat üzerinde etkili kılmak istemişlerdir.⁶⁶ Bu iki hareket bazı ortak temel düşüncelere sahipse de *Havurot* hareketinin ayırt edici birtakım orijinal fikirleri de vardır. Öyle ki bu gurup ciddi oranda neo-Hasidik öğelerden beslenmiştir. Karizmatik liderlik sistemi ve mistik yönler

60 Alpert, "Reconstructionist Judaism", 7637.

61 Goldsmith - Scult, *Dynamic Judaism*, 12.

62 Alpert, "Reconstructionist Judaism", 7638.

63 Reconstructionist Rabbinical College(RRC), "College Leadership" (Erişim, 15 Şubat 2019). RRC'de günümüze kadar başkanlık yapmış kişilerin listesi için ilgili sayfaya bakılabilir.

64 Sherbok, *Modern Judaism*, 138.

65 Alpert - Staub, *Exploring Judaism*, v.

66 Alpert, "Reconstructionist Judaism", 7638.

harekette önemli hususlardır. Öyle ki hareket Yahudi hayatının diğer mistik gelenekler olan sufizm, yoga ve yerli Amerikan spiritüalizminden istifade etmesi gerektiğini dahi savunmuşlardır. Yeniden Yapılanmacı liderlerin bu hareketten etkilenmesi cemaat içerisinde bazı sıkıntılara ve dolayısıyla tartışmalara sebep olmuştur.⁶⁷

Silverman 1986'da görevi bıraktığı zaman RRC'nin başkanlığına Arthur Green geçer. Green, Hasidizm uzmanıdır ve Kaplan'ın düşüncelerini ciddi derecede kritik eden bir şahsiyet olmuştur. O RRC'nin müfredatını revize ederek öğrencilere bir yıl İsrail'de okuma zorunluluğu getirmiş ve İbranice öğrenmenin gerekliliğini ortaya koymuştur. Green 1993 yılında görevini bırakınca Teutsch *Federation of Reconstructionist Congregations and Havurot'* dan ayrılıp önce RRC'de dekan, ardından da başkan vekili olmuştur. Teutsch işe Yeniden Yapılanmacı hareketi resmi olarak Amerika'nın dördüncü mezhebi haline getirecek olan Yeniden Yapılanmacı liderlerin yetiyeceği bir programı tesis etmekle başlamıştır. O ilk yılında kurumun finansal gelişimini sağlamak için uğraşır. Kurum bu dönemde Yüksek Lisans diploması vermeye başlar. Teutsch'in mezhebe en büyük katkısı kendi editörlüğünde 1989-1999 yılları arasında çıkan 3 ciltlik ibadet kitabı olan *Kol Ha-neshamah* ile olmuştur.⁶⁸

Cemaatin sürekli yayın organı olan *The Reconstructionist* dergisinin editörlüğünü uzun yıllar devam ettiren Ira Eisenstein'in bu görevi bırakması ile editörlüğe 1982'den sonra Rabbi Jacob Staub gelmiştir. Sonrasında derginin yönetimini Federation of RCH (günümüz ismiyle The Jewish Recontructionsit Federation) devralmıştır. Sonraki 10 yıl içerisinde Staub'un ve sonrasında Rabbi Joy Levitt'in editörlüğü altında dergide hareketin karşılaştığı dönemsel problemler ile alakalı yazılar yayınlamıştır.⁶⁹ Bu problemler arasında seçilmişlik, demokrasi ve yeni litürjik perspektifler, karışık evlilikler, homoseksüel çiftlerin evlat edinme talepleri vb. konular vardır. Derginin içeriği yeni sorunlara karşı sürekli güncellenmiştir. 1993 yılında JRF yeni bir yayın olarak *Reconstructionism Today* adlı popüler bir dergi çıkarmaya karar vermiştir. 1994 yılında *The Reconstructionist'*i yayınlanma sorumluluğunu devralan RRC derginin yayın süresini yılda iki defa olmak üzere değiştirmiştir.⁷⁰

4. Mordecai Kaplan'ın Temel Düşünceleri

4.1. Yahudi Kimliği ve Devlet

Kaplan'ın Yahudiliği bir din ya da millet olmaktan ziyade bir medeniyet şeklinde tasvir ettiğini yukarıda işledik. Bu başlıkta da Kaplan'ın, dolayısıyla ön-

67 Alpert, "Reconstructionist Judaism", 7638.

68 Alpert, "Reconstructionist Judaism", 7638.

69 Hirsh, "American Jewish Life since 1935", 12-13.

70 Hirsh, "American Jewish Life since 1935", 13.

cülüğünü yaptığını Yeniden Yapılanmacı hareketin günümüz Yahudi kimliğinin modern toplumda devlete karşı ne tür bir tavır içerisinde olması gerektiği hakkındaki düşüncelerini irdeleyeceğiz. Esasında iki temel husus üzerinden konuyu işleyeceğiz. Birincisi kadim bir mesele ile doğrudan bağlantılı olarak Yeniden Yapılanmacı hareketin kendilerine “vadedilmiş” topraklarda kurulan İsrail Devleti ve onun resmi ideolojisi olan Siyonizm hakkında ne düşündüklerine bakacağız. İkincisi ise Yahudilerin diasporada yaşadıkları devlete karşı ne tür bir tavra sahip olmaları gerektiğine dair Yeniden Yapılanmacı hareketin düşüncelerini Amerika özelinde ele alacağız. Çünkü Kaplan’ın bu konudaki yazıları ve söyledikleri büyük oranda Amerika’da yaşayan Yahudileri muhatap alarak serdedilmiş ifadelerdir.

Yeniden Yapılanmacı yayınevinden çıkmış *Exploring Judaism: a Reconstructionist Approach* kitabının yazarları Rebecca Alpert ve Jacob Staub şöyle der: *Yeniden Yapılanmacılığın Yahudilik kavramı için ortaya koyduğu medeniyet karakterini düşündüğümüz zaman bu düşüncenin onları en başından beri Siyonizmin sonuçlarına götürebileceği tahmin edilebilir bir şeydir. Yahudilik eğer Yahudi insanının medeniyeti olarak tanımlanacaksa bizim insanlarımızın İsrail toprağına bağlılığını inkâr etmemiz gerekmez. Öyle ki orası yaratılışımızın ve kökenimizin topraklarıdır.*⁷¹

Kaplan, Yahudilerin İsrail Devleti ve Siyonizm politikaları hakkında birtakım önemli görüşler ortaya koyar. Onun ortaya koyduğu medeniyet anlayışının içerisinde şüphesiz tarihin ve kültürün yaşandığı topraklar da vardır. Bundan dolayı Kaplan en başından beri Filistin topraklarında bir Yahudi yerleşiminin olması konusuna hep sıcak bakmıştır. Fakat burada belirtilmesi gereken önemli bir husus vardır ki o da Kaplan’ın bu arzusunun bu toprakların aşkın bir Tanrının Yahudi milletine vadettiği bir toprak olduğu şeklindeki Geleneksel düşünceden kaynaklanmadığı, bunun yerine Yahudi medeniyetinin tarihinde bu bölgelerin önemli başlangıçlar ve dönüm noktalarının yaşandığı yerler olması ile bağlantılı olduğudur. Yani Kaplan, teolojik bir kaygıdan öte tarihi ve kültürel yaşanmışlıkları önemser. Kaplan’ın bu topraklarda bir Yahudi devletinin kurulması gerektiği düşüncesinin bir diğer sebebi de Yahudi medeniyetinin dönemin şartlarına göre yeniden yorumlanması ve bu şekilde o günün insanına anlamlı kılmak düşüncesi ile ilgilidir. Öyle ki o bu süreçte Ahad Ha-Am’ın yazılarından ciddi derecede etkilenmiştir.⁷² Ahad’ın “Manevi Milliyetçilik” düşüncesine göre Yahudilerin kurtuluşu ancak İsrail’de yeni bir manevi yenilenme ile mümkün olabilir. Yahudi topraklarında kendi kendini yöneten bir Yahudi cemaati Yahudi ruhunun tekrar canlanmasını sağlayacaktır. Fakat Ahad yine de İsrail merkezizetiğine karşı bu manevi yeniden doğuşun Yahudi devletinin dışındaki cemaatlerde de kısmen müm-

71 Alpert - Staub, *Exploring Judaism*, 65.

72 Alpert - Staub, *Exploring Judaism*, xv.

kün olabileceğini kabul eder. Ondan etkilenen Kaplan da benzer biçimde Yahudi canlanmasının İsrail’de gerçekleştirilebileceğini düşünür.⁷³ Dolayısıyla Kaplan, Siyonizm’i destekleyip Yahudi hayatının gerçek manada sadece İsrail’de yaşanabileceği düşüncesini kabul etmesine rağmen o, realisttir ve bütün Yahudilerin bu topraklarda yaşamasının günümüz şartlarında mümkün olmadığını da açıkça söylemektedir. Öbür taraftan Kaplan, İsrail’in Tevrat Yahudiliği tarafından karakterize edilen dini bir devlet olması gerektiği şeklindeki standart Siyonist inancı reddeder. Bunun yerine o Yahudi kutsal topraklarının Ahad ha-Am’ın manevi düşüncelerinin ışığında hazırlanmış prensipler ve kurallar tarafından yönetilmesi gerektiğini düşünür.⁷⁴

Ira Eisenstein şöyle der: *Kaplan için Siyonizm, devrim niteliğinde olup Yahudi insanı için ortaçağdan modernizme geçişi temin eden aşamayı gerçekleştiren bir harekettir, çünkü Siyonistler Yahudilerin Mesih çağına duydukları kadim özlemi doğaüstü terimlerle değil natüralist terimlerle açıklamışlardır. Böylece Mesih’in dönüp onları sürgünden kurtarmasını beklemektense bu misyonu kendileri devralıp bunu gerçekleştirmişlerdir.*⁷⁵ Bu düşüncelerden ötürü erken dönemlerden itibaren Kaplan ve onun takipçileri Siyonist politikayı desteklemişlerdir. Hatta 1920 ile 1945 yılları arasında Amerika’daki bu hareketi desteklemeyen Yahudilere rağmen İsrail’de kurulacak Yahudi devleti lehine kampanya yürütmüşlerdir. Ona göre İsrail’de bir Yahudi devletin kurulması bir inanç konusu olmakla birlikte Siyonizm, Yahudi dinselliğinin modern yorumudur. Fakat yine de Kaplan’ın Siyonizmi Amerikan karakterlidir. O Filistin’e göç etmenin bir zorunluluk olduğunu –dışarıdakilerin İsrail’e göç etmeleri gerektiğini- kabul etmez. Hatta bundan dolayı İsrail hahambaşısının diasporadaki Yahudilerin İsrail’e göç etmeleri gerektiği hakkındaki düşüncelerine kendi dergilerinde bir yazı ile karşı çıkar. Kaplan İsrail’in farklı bölgelerde yaşamlarından memnun olmayan Yahudiler için bir sığınak olması gerektiğini savunur.⁷⁶

Yeniden Yapılanmacı hareketin Yahudi kimliği üzerindeki vurgusunun, her ne kadar bazı hususlarda tam bir uzlaşma sağlanamasa da, Siyonizmin politikaları ile büyük oranda uyumlu olduğu Yeniden Yapılanmacılar’ın yazılarında gözlemlenebilmektedir. Öyle ki *The Reconstructionist* dergisinin İsrail Devleti’nin resmi olarak ilan edildiği sene olan 1948 yılındaki sayısında *Mucize gerçekleşti* şeklindeki editoryal başlık ve bu yazı içerisinde yer alan *50 yıl önce bugün olacaklara kim inanabilirdi ki?* şeklindeki cümle Yeniden Yapılanmacıların bu husustaki tavrını açık bir şekilde ortaya koymaktadır.⁷⁷

73 Sherbok, *Modern Judaism*, 135.

74 Sherbok, *Modern Judaism*, 141.

75 Ira Eisenstein, “Mordecai M. Kaplan”, *Great Jewish Thinkers of the Twentieth Century*, ed. Simon Noveck (Washington, D.C.: Bnai Brith Press, 1985), 274.

76 Sherbok, *Modern Judaism*, 144.

77 Hirsh, “American Jewish Life since 1935”, 8.

Kaplan'ın Amerika'da diaspora hayatı süren Yahudiler ile ilgili düşünceleri de oldukça önemlidir. Öyle ki o özgürlük ve demokrasi gibi değerlerin Amerikan toplumunda vücut bulduğunu düşünür. Bu tür değerlerin insan medeniyetinin günümüzdeki en ileri değerler olduğunu savunur. Bundan dolayı Amerika medeniyetine uygun olmayan Yahudi geleneği ya da adetlerinin terk edilmesi gerektiğini söyler.⁷⁸ İki medeniyeti yaşamının tek potada erimeyi sağlayacağı ve ideal yaşamayı tesis edeceğini düşünür. Bu nedenle özellikle göçmenlerin etnik geçmişlerini bir kenara bırakmalarını önerir.⁷⁹ Kaplan Yahudi medeniyetinin tarihte birçok kere yaşadığı toplumun yaşam stilini özümstedikleri gibi günümüzde de kendi medeniyetlerini Amerika'daki yeni şartlara adapte etmeleri gerektiğini savunur.⁸⁰ Kaplan'ın Amerika medeniyetinin kutsalı olarak adlandırdığı Amerika yaşam tarzını Yahudilerin uyması gereken yaşam formu olduğunu ifade eder. Yahudilerin Amerika'daki resmi tatillere ve bayramlara uymalarını ister. Kaplan Amerika medeniyetinin en önemli öğelerinden bir tanesi olan demokrasinin de tutkulu bir savunucusudur. O Yahudi enstitülerini Amerika toplumundaki demokratik şekle büründürmeye çalışır.⁸¹

4.2. Tanrı Düşüncesi

Yeniden Yapılanmacı hareketin "Tanrı" hakkındaki fikirleri büyük oranda Kaplan'ın medeniyet ve yeniden yorumlama düşünceleriyle bağlantılıdır. Bu bağlamda Kaplan'ın medeniyetin her bir unsurunu dönemin insanların zihinlerine anlamlı hale dönüştürme çabasının içerisinde din ve Tanrı kavramları da dâhil edilmiştir.

Kaplan, *Modern Yahudi Dininde Tanrının Anlamı* adlı kitabında açık bir şekilde insanın değişimi ile birlikte din algısının da buna paralel bir şekilde değiştiğini ifade eder. Bu değişimin normal bir süreç olduğunu çünkü dinin ilk haliyle korunmasının mümkün olmadığını söyler. Bir dönemin koşullarının bir sonraki çağın şartlarından elbette farklı olduğunu dile getirir.⁸² Kaplan bu düşüncesini destekleyecek örnekler getirerek her dönemde Yahudilerin din algılarının nasıl değiştiğini kanıtlamaya çalışır.⁸³ Yahudi medeniyetinin temel direklerinin başında gelen din kavramının değişimi, doğal olarak Tanrı anlayışının da bir dönüşüme uğraması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda o, geleneksel Yahudiliğe aykırı radikal görüşler ortaya koymuştur. Onun Yahudi-

78 Alpert - Staub, *Exploring Judaism*, 5.

79 Alpert, "Reconstructionist Judaism", 7635.

80 Alpert - Staub, *Exploring Judaism*, v.

81 Alpert, "Reconstructionist Judaism", 7635.

82 Mordecai M. Kaplan, *The Meaning of God in Modern Jewish Religion* (Detroit: Wayne University Press, 1994), 2.

83 Kaplan, *The Meaning of God in Modern Jewish Religion*, 4-5.

lik hakkındaki farklı düşünceleri geleneksel akım tarafından dahi kısmen tolere edilebilir bir seviyede iken Tanrı hakkındaki çığır açıcı düşünceleri nedeniyle bazı kesimler tarafından ateist suçlanmasına maruz kalmıştır. Kaplan'ın Tanrı hakkındaki görüşleri nevi şahsına münhasır görüşlerdir. Yeniden Yapılanmacı hareket içerisinde bu fikirleri ezici çoğunluk kabul etmekle birlikte hareket içerisinde bu aykırı düşünceleri benimsemeyenler de mevcuttur.⁸⁴

Kaplan geleneksel Yahudilikte şahsiyeti olan aşkın bir tanrı anlayışını kesin bir dille reddeder. Böyle bir ret doğal olarak otoriter ve dogmatik özellikli bir Tanrı anlayışının da reddi anlamına gelmektedir.⁸⁵ Kaplan'ın Tanrının aşkınlığı fikrini kabul etmemesi böyle bir Tanrının modern insanın zihninde bir yere tekabül etmemesinden kaynaklanmaktadır. Öyle ki bu düşünce ancak ilkel insanın algılarına hitap eden bir Tanrı düşüncesidir, der.⁸⁶ Kaplan, Tanrı düşüncesinin tarihi süreçte sürekli gelişip dönüştüğünü, monoteist dinlerden önce politeist Tanrı anlayışının hüküm sürdüğünü söyler. Bu bağlamda politeist Tanrı düşüncesinin ilkel kabilelerin zihinlerine ve hayat tarzlarına uygun olduğunu söyler. Kaplan'ın bu düşüncesi aslında toplumun yapısının Tanrı algısını inşa edeceğini şeklinde bir fikre sahip olduğunu göstermektedir.⁸⁷ O, erken dönemde Helenizm'in etkisi ile Yahudi Tanrı anlayışının Grek felsefesinden ciddi derecede etkilendiğini söyler. Yahudiliğin şahsiyeti olan aşkın bir tanrı anlayışı geliştirmesinde bu dönemin etkili olduğunu ifade eder. Kızma, sevme vb. insana ait duygu ve eylemlerin Tanrıya atfedilmesinin yine böyle bir ortamın etkisi ile oluştuğunu savunur.⁸⁸

Aksini iddia edenler varsa da Kaplan Tanrının varlığını asla inkâr etmemiştir. O insan benzeri duygu ve düşünceleri olan müşahhas aşkın bir Tanrıyı reddeder. Kaplan, modern insan için bu Tanrının inanılması güç bir varlık olduğunu savunur. Sonrasında Kaplan Yahudilerinin Tanrı inancını kaybetmemeleri için modern Yahudi'nin zihnine anlamlı gelecek olan Tanrı biçimini yeniden yorumlamak gerektiğini söyler.⁸⁹ O, Tanrıyı ne dünyaya ait doğal-naturel ne de aşkın-supernaturel bir Tanrı olarak tanımlar. Onun Tanrısı transnatural-doğaüstü bir Tanrıdır. Transnaturalist görüşte Tanrı işlerini insanlığın üstünde değil insanlar aracılığı gerçekleştirir.⁹⁰ Kaplan Tanrının onun etkileriyle anlaşılabilirliğini söyler. Sherbook'un Kaplan'ın "The Meaning of God for the Contemporary Jew" adlı makalesinden alıntıladığı cümle

84 Alpert - Staub, *Exploring Judaism*, 18-19.

85 Dan Cohn-Sherbok, "Reconstructionist Judaism", 524.

86 Kaplan, *The Meaning of God in Modern Jewish Religion*, 25.

87 Kaplan, *The Meaning of God in Modern Jewish Religion*, 21.

88 Kaplan, *The Meaning of God in Modern Jewish Religion*, 23-24.

89 Alpert - Staub, *Exploring Judaism*, 19.

90 Alpert - Staub, *Exploring Judaism*, 20.

şu şekildedir: Biz 'sevgi ilahidir' dediğimizde 'Tanrı sevgidir' ifadesinden daha fazla Tanrı hakkında bilgi sahibi oluruz. Bu şekilde hakiki bir dönüşüm gerçekleşir.⁹¹

Kaplan'ın öğrencilerinden Rabbi Herold Schulweis, transnatural-doğüstü inancı farklı bir yöntemle açıklar. O "Yüklem Teolojisi" adını verdiği düşüncesinde Tanrıyı özne değil yüklem olarak görmektedir. Bu değişim Tanrı üzerine düşünmede yeni yollar bulmamızı sağlar, der. Bu düşünceye göre Tanrının nezaket, adalet ve merhamete sahip bir şahsiyet olduğunu ifade etmek yerine nezaketin, adaletin ve merhametin Tanrısal olduğunu söylemek daha doğrudur. O, bu yöntem ile müşahhas olmayan tanrısalığın müşahade edilebileceğini savunur.⁹² Yeniden Yapılanmacılara göre Tanrı hakkındaki bu transnaturalist inanç insanlığın cevabını bulamadığı bazı sorulara da cevap üretmektedir. Bu bağlamda felsefede ve teolojide üzerinde en çok konuşulan meselelerden biri olan kötülük problemi ile doğrudan ilişkili olan dünya üzerinde masumların neden acı çektikleri problemine Kaplan'ın bir diğer öğrencisi olan Harold Kushner, sorunun hatalı bir zan üzere kurulu olduğunu söyleyerek cevap vermeye başlar. Öyle ki Kushner insanların Tanrıya ya da tanrısalığa müsaade ettiği ölçüde –öyle ki bu da kötülüğü düzeltmeye yönelik müspet bir eylemin insan tarafından gerçekleştirilmesi ile olabilir ancak dünya üzerindeki menfi durumların düzeleceğini öngörür. Burada gerçekte fail olan insanın kendisidir. Dünyadaki kötülüğün sebebinin insanların yeryüzündeki acıyı yok etmek için yeterince gayret göstermemelerinden kaynaklandığını söyler. Hastalıkların, savaşların ve kıtlığın ortadan kalkmasının bizim çabamıza bağlı olduğunu ifade eder. Kushner eğer biz kurtuluş yolunu tercih eder ve bu yolda yürürsek Tanrı kendisini ortaya koyar, der.⁹³ Transnaturalist bakış açısında ödül ya da ceza veren ve her şeye gücü yeten kadiri mutlak bir Tanrı yoktur. Tanrı insanları duymuyor ve onlara karşılık vermiyorsa neden ibadet veya dua edilmeli sorusuna ise Yahudilikte ibadet ya da duanın ana gayesinin Tanrıdan bir şey istemek olmadığı şeklinde bir cevap verilmektedir. İbadetin bireysel ve toplumsal olmak üzere iki ana gayesi mevcuttur. Öyle ki birinci faydasında ritüel, ibadet edenin ahlaki ve manevi gelişimini sağlar, ikincisinde ise toplum içerisinde cemaat bilincini oluşturur.⁹⁴

Yeniden Yapılanmacılar transtanural kabul ettikleri Tanrının doğa kanunlarını ihlal edemeyeceğini düşünürler. Kurtuluş'ta fail Tanrı değil bizzat insan olduğundan spritüel kavramların hümanist ve naturalist terimlere reforme edilmeleri gerekir.⁹⁵ Hümanist perspektif insanının kurtuluşunu ve kendini gerçekleştirmesini sağlayan bir güç olarak radikal yeni bir Tanrı tanımı üzerine oturur. Kaplan çalışmalarında insan varlığının adalet, gerçeklik, iyilik ve

91 Sherbok, *Modern Judaism*, 136.

92 Alpert - Staub, *Exploring Judaism*, 20-21.

93 Alpert - Staub, *Exploring Judaism*, 21-22.

94 Alpert - Staub, *Exploring Judaism*, 24.

95 Dan Cohn-Sherbok, "Reconstructionist Judaism", 524.

barış gibi idealleri elde etme kapasitesine sahip olduğu üzerinde durur. Doğada yer çekiminin görünmez bir güç olması gibi insan varlığında da onu mükemmel olmaya zorlayan bir güç olduğuna inanır. Bu güç bizim “Tanrı” dediğimiz şeydir. Böylece Yeniden Yapılanmacılık Tanrını gökyüzünde oturan müşahhas bir varlıktan ziyade kendisini insan üzerindeki etkileri ile gösteren bir forma sokar.⁹⁶ Kaplan’a göre Tanrı “Kurtuluşu sağlayan enerjidir.” O, Tanrını bu şekilde kurtuluşa ulaşma yolunda insanları yönlendiren bir güç mesabesine konumlandırır.⁹⁷ Yine pragmatizmden ciddi şekilde etkilenen Kaplan’ın ana ilgisi insanları ahlaki bir yaşama ve anlamlılığa teşvik etmek amacıyla Tanrı gücünü nasıl fonksiyonel hale getirmek olduğu üzerinedir.⁹⁸

Kaplan’ın Tanrı hakkındaki düşünceleri hareketin Tanrı hakkındaki düşüncelerini büyük oranda oluşturduysa da mezhep içerisinde Kaplan’ın bu görüşlerini kabul etmekte zorlanan çok sayıda mezhep mensubu olmuştur. Bu şahsiyetler Kaplan gibi Tanrının âlemin düzenine müdahale etmediğini kabul etseler de Tanrını şahsiyetinin olup olmadığı konusunda şüpheli bir tavra sahip olmuşlardır.⁹⁹ Bundan dolayı özellikle son dönemlerde mezhep içerisinde bir kesimin müşahhas bir Tanrı anlayışını kabul ettiğini ifade edebiliriz.¹⁰⁰

4.3. Dini Kurallar: Pratikler ve Ritüeller

Yeniden Yapılanmacı hareketin Yahudiliği gelişen ve her dönemde yorumlanması gereken bir medeniyet olarak görmesi Yahudi pratiklerine ve dini ritüellere bakışlarında da kendisini çok rahat bir şekilde göstermektedir. Bu bağlamda Kaplan Yahudi kurallarını ve pratiklerini bağlayıcı kurallar ya da ilahi sabit kanunlar olarak görmekten ziyade medeniyetin bir parçası şeklinde adet ve gelenek olarak görmektedir.¹⁰¹ Kaplan’ın artık bir slogan haline gelen “The Past has a Vote, not a Veto” sözü Yeniden Yapılanmacı hareketin Yahudi pratiklerine karşı tavrını özet bir şekilde ortaya koyar. Kaplan bu söz ile atalardan kalan mirasa sahip çıkmak ve saygı duymak ile birlikte bunların son karar mercii olmadıklarını yani nihai ve değişmeyecek kurallar olmadığını ifade etmek ister.¹⁰²

Yeniden Yapılanmacı hareket Yahudi medeniyetinin geçmişten gelen her bir unsuruna verdiği değeri Yahudi pratikleri ve ritüellerine de vermektedir. Hareket bu dönemin şartlarına uygun olan bütün kuralların uygulanmasını

96 Sherbok, *Modern Judaism*, 139.

97 Alpert - Staub, *Exploring Judaism*, 20.

98 Alpert, “Reconstructionist Judaism”, 7636.

99 Kreimer, “Seventy Years after “Judaism as a Civilization”, 127; Alpert - Staub, *Exploring Judaism*, 24-25.

100 Karesh - Hurvitz, “Reconstructionist Judaism”, 417.

101 Karesh - Hurvitz, “Reconstructionist Judaism”, 417.

102 Alpert, “Reconstructionist Judaism”, 7636.

açık bir şekilde teşvik eder. Bunlar Tanrının emirleri olarak telakki edildiği için değil Yahudi medeniyetinin geçmişine ait uygulamalar olarak görüldüğü için olabildiğince sürdürülmelidir. Kaplan, insanları şabat ve koşer kurallarına uymaya ve kutsal günleri kutlamaya teşvik eder. Eski bir adet hala anlamlıysa onun uygulanması gerektiğini söylerken modern şartlarına uymayan kuralların terkedilmesini salık verir. Bunların başında da kadın-erkek eşitsizliğini sayar.¹⁰³

Yeniden Yapılanmacılara göre dini ritüeller gurubun kendi kolektif bilincini dışa vurmaya hizmet eder. Öyle ki bu uygulamalar Yahudilere ait değerleri temsil eden ve günümüze kadar devam edegelmiş dini mirasın korunmasını sağlar. Dolayısıyla dini pratik ve kurallarda teolojik kaygılardan çok sosyal ve kültürel kaygılar ön plandadır.¹⁰⁴ Yine bu uygulamaların bir diğer katkısı bireyleri topluma bağlayan unsurlar olarak fonksiyon görmeleridir.¹⁰⁵ Kaplan bu pratiklerin Yahudi milletinin manevi yaşamını zenginleştirdiğini söyler. O, dini ritüellerin gönüllü bir şekilde kabul edilmesi gerektiğini çünkü günümüz dünyasında bireyleri baskılayıcı ya da zorlayıcı durumların yarar sağlamadığını düşünür. Kaplan'a göre artık uygulanması mümkün olmayan kural ve ritüeller Yahudiliğin yüksek idealleri ile çelişmektedir. Kaplan, bunların yeniden anlamlı kılınmadığı müddetçe Yahudilikte hiçbir değere sahip olamayacağını söyler.¹⁰⁶

Kaplan ve Yeniden Yapılanmacı diğer liderler hareketin ideolojisine uygun birtakım kitaplar hazırlamışlardır. 1941 yılında Kaplan ve arkadaşları "Toward a Guide for Ritual Usage" adlı yazıyı yayınlılar. Bu yazı 1962 yılında Ira Eisenstein tarafından genişletilmiş bir formda aynı isim altında yayınlanır.¹⁰⁷ Başlangıçta geleneksel dua kitabı, çıkarılabilen ve tekrardan yerine yerleştirilebilen parçalı sayfalardan oluşurken sonraları Yeniden Yapılanmacı dua kitapları oluşturulmuştur. Bu yazı geleneksel hukuk sistemi olan *halaka*'nın bütün Yahudileri bağlayıcı nitelikte olmadığını ve bireyin bunlardan uygulamak istediklerini gönüllülük esasına uygun bir şekilde tercih edebileceğini söyler.¹⁰⁸ 1945 yılında Kaplan *Şabat Dua Kitabını* yazar. Bu kitap sadece dini pratiklerden bahsetmez, Tora vahyini, seçilmişlik inancını ve Mesih doktrinini de irdeler.¹⁰⁹ Yine 1989-1999 yılları arasında çıkan üç ciltlik ibadet kitabı olan *Kol Ha-Neshamah* Yeniden Yapılanmacı hareketin ibadet kurallarını çok

103 Alpert, "Reconstructionist Judaism", 7636.

104 Sherbok, *Modern Judaism*, 144-145.

105 Sherbok, *Modern Judaism*, 134-135.

106 Sherbok, *Modern Judaism*, 140.

107 Mel Scult, *The Radical American Judaism of Mordecai M. Kaplan* (Indiana: Indiana University Press, 2014), 315.

108 Sherbok, *Modern Judaism*, 143.

109 Sherbok, *Modern Judaism*, 137-138.

detaylı bir şekilde ele alan temel bir kitap olarak referans kabul edilmektedir.¹¹⁰

Yeniden Yapılanmacıların öngördüğü hukuk sisteminde dini kurallarda ve ritüellerde kadın-erkek eşitliği esastır. Homoseksüeller cemaat dışına itilemezler. Yabancılarla evlenmeye müsaade edilir. Bu müsaadeden ötürü doğacak çocuğun Yahudi olması da hem anne hem de babadan geçebilir.¹¹¹ Koşer kurallarına uymak dini bir vecibeden çok Yahudi kolektif bilincini sürdürme adına önemlidir. Yahudi birey İbranicenin dini bir yönünü umursamadan bu medeniyetin dili olduğu için öğrenilmesi tavsiye edilir.¹¹² Kaplan'ın biyografisinin anlatıldığı başlıkta Kaplan'ın kendi kızına uyguladığı gibi kız çocuklarına da yetişkinliğe adım atışı sembolize eden *Bat Mitzvah* töreni yapılmalıdır.

Sonuç

Mordecai M. Kaplan'ın fikirleri üzerine bina edilen Yeniden Yapılanmacı hareket geleneğe ve modern döneme yaptığı vurgu itibarıyla kabaca Muhafazakâr Yahudilik ile Reformist Yahudilik arasında konumlansa da esasında Yahudilik kavramının altını çok farklı şekilde doldurması ve bu sistemin her dönem dinamik bir yapıya sahip olduğu düşüncesi ile bu basit konumlandırmanın dışında müstakil bir yapıya sahip olduğunu ifade edebiliriz. Bu bağlamda Yahudiliğin salt dini bir sistemden ziyade bir medeniyet biçiminde ifade edilmesi ve bunun birikimsel olarak her dönemde değişip dönüştüğü düşüncesi çığır açıcı fikirler olmuştur.

Kaplan, fikirlerini serdederken müstakil bir yapılanma niyetinde olmamasına rağmen süreç içerisinde bir mezhebe dönüşen Yeniden Yapılanmacılık hala günümüzde Amerika Yahudi toplumunun küçük bir kesimine denk gelse de diğer mezhepleri etkileyecek birçok yeniliğe imza atmıştır. Günümüzde liderleri ve enstitüleriyle birlikte Amerika Yahudileri arasında hem sayı hem de kuruluş tarihi bakımından dördüncü mezhep konumundadır.

Kaynakça

- Alpert, Rebecca T. – Staub, Jacob J. *Exploring Judaism: A Reconstructionist Approach*. Pennsylvania: Reconstructionist Press, 1988.
- Alpert, Rebecca T. "Reconstructionist Judaism". *Encyclopedia of Religion*. Ed. Lindsay Jones. 11/7635-7640. Michigan: Thomson Gale, 2005.
- Batnitzky, Leora. "Mordecai Kaplan as Hermeneut: History, Memory, and His God-Idea". *Jewish Social Studies* 12/2 (2006), 88-98.

110 Alpert, "Reconstructionist Judaism", 7638.

111 Karesh - Hurvitz, "Reconstructionist Judaism", 417.

112 Alpert - Staub, *Exploring Judaism*, 12-13.

- Eisenstein, Ira. "Mordecai M. Kaplan". *Great Jewish Thinkers of the Twentieth Century*. Ed. Simon Noveck. 253-280. Washington, D.C.: Bnai Brith Press, 1985.
- Goldsmith, Emanuel S. - Scult, Mel. *Dynamic Judaism: The Essential Writings of Mordecai M. Kaplan*. New York: Fordham University Press, 1991.
- Golinkin, David - Panitz, Michael. "Conservative Judaism" *Encyclopedia Judaica*. Ed. Fred Skolnik – Michael Berenbaum. 5/171-177. Jerusalem: Keter Publishing House Ltd, 2007.
- Hirsh, Richard. "American Jewish Life since 1935: A Reconstructionist Retrospective". *The Reconstructionist*. 70/1 (2005), 5-14.
- Kaplan, M. Mordecai. *The Meaning of God in Modern Jewish Religion*. Detroit: Wayne University Press, 1994.
- Kaplan, Mordecai M. "A Program for the Reconstruction of Judaism". *The Menorah Journal* 6/4 (1920), 181-196.
- Kaplan, Mordecai M. *Judaism as a Civilization*. Illinois: Varda Books, 1981.
- Karesh, Sara E. - Hurvitz, Mitchell M. "Mordecai Kaplan". *Encyclopedia of Judaism*. ed. Sara E. Karesh - Mitchell M. Hurvitz. 265-266. New York: Infobase Publishing, 2006.
- Karesh, Sara E. - Hurvitz, Mitchell M. "Reconstructionist Judaism". *Encyclopedia of Judaism*. Ed. Sara E. Karesh - Mitchell M. Hurvitz. 416-418. New York: Infobase Publishing, 2006.
- Kreimer, Nancy Fuchs. "Seventy Years after "Judaism as a Civilization": Mordecai Kaplan's Theology and the Reconstructionist Movement". *Jewish Social Studies* 12/2 (2006), 127-142.
- Panitz, Michael. "Jewish Theological Seminary". *Encyclopedia Judaica*. ed. Fred Skolnik - Michael Berenbaum. 11/328-331. Jerusalem: Keter Publishing House Ltd, 2007.
- RRC, Reconstructionist Rabbinical College. "College Leadership". Erişim, 15 Şubat 2019. <https://www.rrc.edu/about/leadership>
- Scult, Mel. *The Radical American Judaism of Mordecai M. Kaplan*. Indiana: Indiana University Press, 2014.
- Sherbok, Dan Cohn. "Reconstructionist Judaism". *Encyclopedia of New Religious Movements*. Ed. Peter B. Clarke. 523-525. London: Routledge, 2006.
- Sherbok, Dan Cohn. *Modern Judaism*. London: Macmillan Press Ltd., 1996.
- Silver, Zachary. "The Excommunication of Mordecai Kaplan". *American Jewish Archives Journal* 62/1 (2010), 21-48.
- Taşpınar, İsmail. "Muhafazakâr Yahudilik". *Köprü*. Erişim 14 Aralık 2018. <https://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=830>.

Reinterpreted Civilization: Mordecai M. Kaplan and Judaism

(Extended Abstract)

The Age of Enlightenment in the 18th and 19th centuries, which influenced Europe, not only affected the European society, but also the Jews who have lived in this land for centuries. These ideas, which also affected the Jewish community in America with the Jews who migrated from Europe to America, completed their real development in America due to the negative atmosphere in Europe. Conservative Judaism has emerged as a more moderate way in response to the extremes of this new Jewish interpretation called Reform Judaism. Mordecai M. Kaplan, who grew up in conservative Judaism, unlike traditional Rabbani belief, regarded it as a civilization including religion, history, language, law, literature, customs, art, food, and music. So, according to Kaplan, Judaism is not just a religion or nation. Reconstructionist Judaism, the name given to this movement initiated by Kaplan, is based on his basic idea that civilization must be rebuilt in every age according to the conditions of the period. Kaplan has maintained his connection with Conservative Judaism and has repeatedly stated that he did not attempt to establish a new Jewish sect when he spread his ideas. But his followers, especially Ira Eisenstein, who is his most important student and also his son-in-law, did not give up the idea of turning this movement into a denomination and took serious steps in this regard. These persons have established some foundations and educational institutions and established a journal to create an academic environment in the movement. With these initiatives, Reconstructionist Judaism, which has turned into a denomination in the process, has accomplished many innovations that will affect other sects, even if it is still a small part of the Jewish community of America. Today, it is the fourth denomination among the Jews of America with its leaders and institutes concerning to both number and foundation date.

When Kaplan's ideas are considered, it can be seen that he has different ideas on some basic issues. In fact, these different ideas are the natural consequences of Kaplan's basic idea that Judaism should be reinterpreted according to the conditions of each period. Because convincing the Jews at the changing world rapidly in sociological, cultural, and economic and many other issues will only be possible by grasping the age. In this regard, the first of Kaplan's main ideas is about the Jewish identity and the state. The main belief of Jews about the lands they believed to be promised by God led to the Zionism movement with the influence of different motives in the modern period. From the very beginning, Kaplan always had a positive look on the existence of a Jewish settlement on Palestinian territory. Because there are regions where history and culture are experienced within the understanding of a civilization that

Kaplan has put forward. But Kaplan's desire is based on being a part of civilization because it is an important region in the history of the Jewish nation rather than a theological concern. Therefore, it can be said that the thoughts of Kaplan have largely harmonized with the policies of Zionism, although there is no complete consensus on some issues. Kaplan also has important thoughts about Jews living in America. He thinks that values such as freedom and democracy are embodied in American society. He argues that such values are the most advanced values of human civilization today. Therefore, he says that the Jewish tradition or customs that are not suitable for American civilization should be abandoned.

Kaplan's another important thoughts is about the understanding of God. He examined the meaning of religion, and therefore the meaning of God, which is directly related to the thought of Kaplan to make the Jewish civilization meaningful to the mind of modern man. In this context, he rejects a transcendental understanding of God because Kaplan has an idea that the structure of society will build God's perception. He argues that people who adopt a polytheistic conception of God in antiquity following the structure of society accept the idea of a transcendental God after a while and that this system of God should also change today. Contrary to popular belief, Kaplan did not deny the existence of God. He rejected a personal transcendent God with human-like feelings and thoughts. He says that it is necessary to reinterpret the form of God that would make sense to the minds of modern Jews. His God is neither a natural God of the world nor a transcendent God. His God is a transnatural God who does his work through people, not above mankind. Kaplan's view of Judaism as a civilization that has evolved and must be interpreted in every period shows itself very definitively in his view of Jewish practices and religious rituals. He thinks of religious rules as customs and traditions for today's people. Therefore, they have no strict sanctions on Jews. Kaplan has a motto, "The Past has a Vote, not a Veto", which clearly summarizes his attitude to these rules. With this saying, Kaplan states that it is necessary to protect and respect these rules, which have come from the past and are considered as one of the elements of Jewish civilization. However, he wants to state that these are not final and immutable rules. Based on this idea, Kaplan and his followers published some books on how religious practices and rituals can perform in the modern period.